

Коста Чавошки

ПОБЕДА НАД ЗАБОРАВОМ

Откривамо бисту нашег највећег професора у доба када је време пречистило ко је овај велики писац, правник и историчар и шта његово име и дело уистину значе. Његово име означава слободу и то либералну замисао слободе, од које смо данас удаљенији него у време када је он стварао.*

Данас је много Слободана (и Слободанки) испражњеног семантичког садржаја, али је само један морао бити први и прави родоначелник тог расејаног семена слободе. Тај први имењак слободе био је Слободан Јовановић. Његов отац, Владимир Јовановић, као велики поклоник либерализма и најпознатијег либералног мислиоца деветнаестог века, Џона Стјуарта Мила, желео је да и именима своје деце изрази свој либерални *credo*. И као што је Мил своје главно дело насловио *О слободи*, тако је и Владимир Јовановић свом сину првенцу дао име Слободан, а својој кћери Правда. Прво име потом се лепо запатило, док друго није, ваљда и због тога што у нашем народу правдољубивост нема онај жар који има слободољубивост. Касније је, баш као и данас, било много Слободана, али само је један био онај истински, једини Слободан коме презиме, као елемент идентитета, није било потребно. Стога, када би се у првој половини прошлог века рекло: тако мисли Слободан – знало се да је реч о Слободану Јовановићу.

Као слободоносац, како би то стари Грци радо рекли, Слободан Јовановић је добро знао да срећа народа зависи од непоколебљиве оданости слободи, и да се мора и душом и телом бити са својим народом када су му угрожене држава, територија и слобода. И пошто је срастао са народом из ког је потекао, био је велики Србин, или још тачније, истински националиста, то јест, прави

* Изговорено 31. октобра 2005. године, на свечаности поводом откривања бисте Слободана Јовановића у амфитеатру који носи његово име на Правном факултету у Београду.

родољуб. Ни на крају памети нису му били било какав интернационализам, мондијализам или глобализам, а презирао је служење страним интересима против властитог народа, што се данас иначе чини без икаквог стида и срама. А када је уочи Другог светског рата, нарочито после успостављања Бановине Хрватске августа 1939, проценио да угроженост српских интереса више не допушта академску повученост из политике, образовао је Српски културни клуб у којем су важну улогу имали Драгиша Васић, Александар Белић, Лаза Костић, Владимир Ђоровић, Драгослав Страњаковић и Веселин Чајкановић.

Управо пример Слободана Јовановића речито потврђује да нема истинске величине без преданости властитом народу и његовој судбини. Такав је био и Шекспир који се није дивео ни католичкој Шпанији нити династији Хабзбурговаца или римском папи, тадашњим глобалним силама, него само својој родној Енглеској. Зато је и најбоље изразио свест о властитом националном идентитету када је у свом *Ричарду Другом* ускликнуо: „Ово благословено тло, ова земља, ово краљевство, ова Енглеска!“

Нема никакве сумње да је углед великог Србина био пресудан јер се и Слободан Јовановић нашао 1946. г. на листи оптужених у срамном процесу против ђенерала Драже Михаиловића, ратног команданта Југословенске војске у отаџбини, у којем је првооптужени осуђен на смрт, а Слободан Јовановић, у одсуству, на двадесет година строгог затвора. Та срамна пресуда запретила му је повратак у домовину и он је умро у туђини, као што се, због очевог изнуђеног напуштања Србије, и родио у туђини. А сви извори веле да је у туђини живео веома скромно, у позној старости чак и у великом сиромаштву, што је још један доказ његовог поштења.

Када је, пак, реч о његовом учешћу у политици, нарочито уочи и током Другог светског рата, он се држао вечног, још у антици провереног гесла да: нико према општој ствари не сме бити равнодушан нити се сме разметати што не узима учешћа у патњама и боловима своје отаџбине. Слободан Јовановић је сав био саздан од жарког родољубља и узвишене тежње да помогне свом народу и домовини, независно од тога да ли ће при том он лично нешто добити или изгубити.

Али изнад свега, Слободан Јовановић је велики писац у чијим делима је жива душа која никада не стари. А пошто се искључиво руководио унутрашњим књижевним мерилима, у својим мислима кретао се у свету непрестане лепоте. У том погледу можда је највише подсећао на Едмунда Берка, који је све до чега се довиноу постигао захваљујући својој јасној мисли, књижевном дару и силини речитости. И то је можда разлог што је Слободан Јовановић

најбоље приказао тог Херкула енглеске слободе, нешто мање успешно Макијавелија, а потом Маркса и Платона. То потврђују и Беркове потресне речи о Индији и њеним пљачкашима које наш Слободан Јовановић овако преноси: „Са свом лакомошћу старости и са свом бујношћу младости, они надолазе једни за другима као таласи, и пред очима урођеника у бесконачном, безнадежном низу једнако проналазе нова јата грабљивих путничких птица, која увек новом глађу наваљују на храну која се непрестано разноси...Свој плен они одвлаче у Енглеску, а јауци Индије иду ка таласима и ветровима да би, кад дође време монсуна, били раздувани широм далеке и глуве пучине...“

У *Вођима Француске револуције*, у књижевном погледу можда свом најбољем делу, Слободан Јовановић је показао како свака фаза револуције захтева један одређени тип људског карактера кога износи на сам врх револуционарног таласа који руши све пред собом. На том врху, у једном тренутку био је Дантон који је са те висине једино могао пасти под гиљотину и у гроб. За њега Слободан Јовановић вели да је био тип новог човека и скоројевића. „Није рђав, али су му апетити јаки, а скрупуле слабе. За време Револуције, у данима његове силе и господства, његово су друштво ратни богаташи и књижевни чергари; око њега се осећа дах корупције и динизма. У јавном животу, његове су одлике снага и смелост...Он није занешењак; зна шта хоће и не бира средства; његово је револуционарство практично и брутално. Кад ваља ломити и разбијати препоне, он гура неодољивом снагом. По мислима и по речима било је већих револуционара од њега, али их није било већих и по делима. Кад је Револуција прешла из парламента и клубова на улицу, и кад се претворила у тучу и гушање, Дантон је био ту, засуканих рукава као атлет.“

Напоследку, историјски списи Слободана Јовановића су блистава панорама у којој наши велики преци из деветнаестог века промичу пред нашим очима на невидљивој нити времена. За ову прилику ваља поменути његов портрет Томе Вучића Перишића, за кога наводи да је био и велики демагог и да нико никада у нашој историји није речитије говорио народу на његовом језику него Вучић. Чак би се могло рећи да је био и републиканац, а да тога није био свестан, јер се непрестано питао зашто то књаз може, а ми не можемо. О томе сведочи и овај његов говор: „Ја се не бојим никога: ни Књазу ни Савету ни попечитеља ни митрополита – и нико не треба да се боји никога. Ми смо сви равни: што је Књаз, то је и свињар, – што је свињар, је и саветник, – што саветник, то и терзија, – а што терзија, то и судија, што судија, то и ја...Сви смо једнаки; не треба да се само један греје на сунцу, а ми сви да стојимо у ладу, и само један да подигне главу високо, а ми сви да гледамо у земљу, но ваља сви да гледамо горе и сви да се грејемо на сунцу.“

Слободан Јовановић је писао о великим мислиоцима и нашој публици приказивао велике писце, али је своје најбоље радове на стотинама страница посвећивао људима и догађајима из историје свога народа. И мада је беспрекорно владао француским књижевним језиком, увек и само на српском је хтео да пише.

Његово велико дело, баш као и ова биста, није ништа друго доли победа над забором.